

Písanie veľkých písmen

Pracovná skupina: R. Krolčíková, I. Vančová, I. Valentová, I. Hrubaničová

SPOLUPRÁCA

- výskumná úloha **Teória a terminologický systém slovenskej onomastiky (v kontexte slovanskej a medzinárodnej onomastickej terminológie** (zodp. riešiteľ J. Hladký, zástupkyňa zodp. riešiteľa za SAV I. Valentová)
- výskumná úloha **Slovník súčasného slovenského jazyka - 7. etapa** (zodp. riešiteľka N. Janočková)

- Veľké a malé písmená vo vlastných menách
 - 1. etapa ANTROPONYMÁ
- Mená živých bytostí a bytostí chápaných ako živé, zvieracie mená, mená rastlín a iných živých organizmov (M)
- Historický prehľad nerealizovaných návrhov na úpravu pravopisu antroponým (PŠ)
 - 2. etapa TOPONYMÁ
 - 3. etapa CHRÉMATONYMÁ

Mená živých bytostí a bytostí chápaných ako živé, zvieracie mená, mená rastlín a iných živých organizmov

- **1. Mená živých bytostí a bytostí chápaných ako živé a odvodených výrazov**
- **1.1. Osobné mená – jednomenné a viacmenné sústavy**
- **1.1.1. Rodné (krstné) meno**
- **1.1.2. Priezvisko**
- **1.1.3. Prídomky a prímená**
- **1.1.4. Prezývky**
- **1.1.5. Pseudonymy a internetové mená**

- **1.1.6. Mená osôb a postáv v náboženskej a cirkevnej oblasti**
- **1.1.7. Mená postáv v mýtoch, legendách a bájach**
- **1.1.8. Mená postáv v umeleckých dielach**
- **1.2. Etnické a obyvateľské mená**
- **1.3. Zvieracie mená**
- **1.4. Mená rastlín a iných živých organizmov**

Prístup, ktorý zaujímame, spočíva: v rozvíjaní doterajších PSP, vychádzame z nich

- rozširujeme vysvetľujúce časti a komentáre
- aktualizujeme príkladové zóny – reflexia súčasných spoločenských javov
- rozčleňujeme menné typy podľa sémantických a slovotvorných kritérií
- opisujeme menné typy, ktoré doterajšie PSP nezachytávali
- usilujeme sa prepájať časti a kapitoly (systém odkazov)
- identifikujeme explicitné a implicitné rozpory v pravopise v PSP – vysvetliť pravopis ako dynamický proces
- porovnávame PSP a ortografické normy v našich slovníkoch
- SSSJ a OGS ako zdroje súčasnej ortografickej normy (dokladové zóny)

- **korpusová analýza (RelZ) – aký je stav v súčasnom jazyku**
- **zásada všetko na jednom mieste (aby si používateľ nemusel informáciu „vyskladať“ postupne z čiastočných informácií)**
- **zrušenie poznámok vnútri textu – rovnocenné informácie (apelativizácia, apel. výrazy vnútri VM)**
- **poznámky pod čiarou slúžia na:**
 - **1. terminologické vysvetlenia, 2. kultúrno-pragmatické informácie (netýkajú sa priamo písania VP či MP)**
 - **naznačujeme súvislosť pravopisu VM s gramatikou, štylistikou hodnotou výrazu, komunikačnými potrebami a funkciami a súvislosť pravopisných noriem so spoločenským vývojom (kultúrnymi, politickými zmenami)**
 - **(SLOVÁK-NESLOVÁK, FICO-NEFICO)**

Pozadie analýzy pravopisného materiálu

- znalosť súčasných písomností rôzneho druhu, pravopisné normy sú často modifikované potrebami rôznych oblastí a odborov ľudskej činnosti (galérie, knižnice – antroponymá; internet – prudká dynamika v slovotvorbe, aj v oblasti VM, ale aj v oblasti jazykových postojov, názorov, vyjadrenia potrieb → slide Sketch - ČECHÚŇ)

Vysvetliť, interpretovať ambivaletné pravopisné javy ako prirodzené

príklad:

- PSP (2013, s. 50) v príkladovej zóne odporúča iba písanie ***Majster Pavol z Levoče, Majster bytčianskeho oltára*** s veľkým M bez vysvetlenia, v inej kapitole (6. VP na znak úcty) sa uvádza oslovenie význačného umelca ***Majstre!***;
- KSSJ (2020, s. 317) uvádza ten príklad ***Majster Pavol z Levoče*** pri význame „učiteľ, vodca smeru, školy“,
- až SSSJ (nie kodifikačné dielo) rozlišuje dvojaký pravopis slova „majster“ v spojeniach s osobným menom v závislosti od významu – písanie s malým písmenom vo význame stredovekej akademickej hodnosti – ***majster Ján Hus*** a s veľkým písmenom v prípade oslovenia umelca (***Majstre!***), a v prípade, keď označenie „majster“ zastupuje anonymného autora – neznáme meno stredovekého umelca – ***Majster Madony z Lomničky, Majster Pavol z Levoče***.
- Korpusové dáta nám pritom ukazujú, že v relevantných zdrojoch sa používa dvojaké písanie – *majster Pavol z Levoče* i *Majster Pavol z Levoče*, rovnako tak je to aj v prípade písania *majster/Majster Ján Hus*. Pretože v oboch prípadoch nejde o neznáme, anonymné osoby, veľké písmeno sa v týchto spojeniach píše skôr na znak úcty, je možné pripustiť dvojaké písanie. V prípade Jána Husa možno použiť apelatívum, ak máme na mysli akademickú hodnosť, alebo napísať túto hodnosť s veľkým písmenom na znak úcty nasledovaniahodnej osobnosti, učiteľa. V prípade Majstra Pavla z Levoče, ktorý nebol celkom anonymným autorom, ale nemáme o ňom veľa písomných zmienok, možno písať slovo takisto dvojako. Malým písmenom možno vyjadriť význam „skvelý umelec“ (podobne ako v prípadoch *majster Benka, majster Fulla*). Pri oslovení *Majstre!* je potrebné uviesť, že sa nevzťahuje len na umelca, ale aj na váženého učiteľa, vodcu (*Ježiši, Majstre!*), a je potrebný aj príklad v rámci vety, aby bolo evidentné, že toto oslovenie možno písať aj s malým písmenom.

Word list

Word sketch

Thesaurus

Sketch diff

Corpus info

My jobs

User guide 📖

Save

Make subcorpus

View options

KWIC

Sentence

Sort

Left

Right

Node

References

Shuffle

Sample

Page 1 of 11 Go Next Last

b.07 DDán	spoločné s Jánom Husom, nie?“ „Vaško! (...) Upálenie	majstra Jána Husa	... tisícštyristopätnásť! A my sme ešte iba na
b.85 BHra	ako matka dieťa, na námestí v Kolíne bola socha	majstra Jána Husa	, ako si tisne k sebe knihu, až sa mu polovicou
o.11 CEST11	cirkvi, ktoré odvodzuje svoj pôvod od učenia	majstra Jána Husa	, žiadajúceho ďalekosiahlu reformu cirkvi.
o.11 CEST11	je zaujímavá radnica zo 16. stor. a rodný dom	majstra Jána Husa	(narodil sa asi v r. 1371) s jeho sochou na náro
o.10 DDvor	angažoval v spore pražského arcibiskupa s	majstrom Jánom Husom	. Jána Husa pápežovi z 1. septembra 1411 sa
o.10 DDvor	a tou bolo upálenie českého kazateľa a teológa	majstra Jána Husa	a Hieronyma Pražského. Ulrich Richental sa
o.10 CEST10	úžasný výhľad na (...) Na námestí stoj aj pamätník	majstra Jána Husa	. Staré Mesto je popretkávané úzkymi uličky s
o.07 JHBK	Po roku 1402 vystúpil v Čechách so svojím učením	majster Ján Hus	. V kázňach poukazoval na úpadok mravov v živ
o.03 HR03	svoju predohru, ktorou bolo obdobie pôsobenia	majstra Jána Husa	a niekoľko búrlivých rokov po jeho upálení.
o.01 REF	lolarďi. Jeho učenie ovplyvnilo aj názory	majstra Jána Husa	. O ďalšie storočie neskôr dominikánsky mních
o.01 REF	ani vo sne netušil, že iskry z tlejúcej hranice	majstra Jána Husa	v Kostnici- aj keď kati jeho popol rozhádzali do
o.01 REF	kritikom pomerov cirkvi aj v spoločnosti bol	majster Ján Hus	. Vychádzal z myšlienok reformátora Johana
o.97 HR97	de Alliaco, ktorý bol aj neslávnym sudcom	majstra Jána Husa	. Vyhlásil, že Kristus sa „narodil v Saturnovej
o.87 IKus	, teda si musel ctiť Luthera. Ale miloval	majstra Jána Husa	...“ Rodové korene: „farársko-zemianska
o.86 PYRA1986	1400). Do obdobia jeho vlády patrí účinkovanie	majstra Jána Husa	(s. 1 377). Hoci sa v prvej fáze (1409 — 1410) J.
p.11 EV11	som odpoveď. V cirkevnom zbore si cenia odkaz	majstra Jána Husa	a rozhodli sa pripomenúť si ho touto formou.
p.11 EV11	na kostnickom sneme a obhajoval pravdu	majster Ján Hus	(r. 1415). Za pravdu viery odvážne zahynuli
p.10 SME10	husiti každoročne pripomínajú mučenícku smrť	majstra Jána Husa	.V poslednom sčítaní obyvateľstva sa k Cirkvi
p.07 PNO07	spojenú s konferenciou o živote a diele	majstra Jána Husa	, Jána Kalvína a Martina Luthera, ako aj o život
p.05	podal svedectvo v latinskom spise Správa o	majstrovi Jánovi Husovi	v Kostnici jeho žiak Petr z Mladoňovic. Ján H

Page 1 of 11 Go Next Last

Word list

Word sketch

Thesaurus

Sketch diff

Corpus info

My jobs

User guide 📖

Save

Make subcorpus

View options

KWIC

Sentence

Sort

Left

Right

Node

References

Shuffle

Sample

Filter

Page 1 of 17 Go [Next](#) | [Last](#)

b.04 JFil	príklad statočnosti vo viere zanechal aj náš	Majster Ján Hus	, upálený v 15. storočí. ¶ Viera v Krista nás učí
b.04 SSo4-	o Kristovi. Exkomunikovaný bol napríklad	Majster Ján Hus	alebo Dr. Martin Luther, veľký učiteľia
b.01 JFil	Nezabiješ! prestúpili aj tí, ktorí odsúdili	Majstra Jána Husa	. Tento na popraviske takto sa modlil: „Pane
b.62 ZZgu	zvolaný pápežom Jánom XXIII., na ktorom bol	Majster Ján Hus	postavený pred cirkevný súd. ¶ Ctiborov syn,
b.62 ZZgu	by sa naši nijako nedozvedeli. Vyznávam učenie	Majstra Jána Husa	. Žil som začas v blízkosti najvyššieho
b.62 ZZgu	pridávajú k nám. Nadšene prijímajú učenie	Majstra Jána Husa	a vyznávajú ho. Náš boj proti nepriateľom ľudu
b.62 ZZgu	za živa na hranici jej najväčší hlásateľ,	Majster Ján Hus	. ¶ Biesik starší nahlas vzdychol: ¶ „Je krásne
b.62 ZZgu	sa druhý muž, sediaci vedľa pohoniča. „Učenie	Majstra Jána Husa	káže rovnosť všetkým ľuďom. Rovnaké právo na
q.13 SP13	cirkvi na Slovensku zdôrazňovať len pamiatku	Majstra Jána Husa	a pamiatku byzantských vierozvestov odsúvať
q.84 ROM84	netrúfla na osobnosť vášnivého hľadača pravdy	Majstra Jána Husa	. ¶ S aktualizáciou historizmu od
o.03 HRO3	hnutí. Najvýznamnejším predstaviteľom bol	Majster Ján Hus	. Českí reformisti sa nepovažovali za kacírov,
o.03 HRO3/o8-	obrovským kameňom, kde 6. júna 1415 upálili	Majstra Jána Husa	. Na tomto čarovnom kúsku európskej zeme som
o.01 REF	v cirkvi. Najvýznamnejším reformátorom bol	Majster Ján Hus	. Jeho upálenie v Kostnici 6. júla 1415 dalo
o.01 REF	spája Poprad s vysokotatranskými osadami. ¶	Majster Ján Hus	a husitské revolučné hnutie ¶ ...hľadať pravdu,
o.01 REF	exemplári. Sochár Ladislav Šaloun - pomník	Majstra Jána Husa	v Prahe na Staromestskom námestí sa vyznačoval
o.01 REF	ľuďom - nebolo to proti Bohu, ale proti cirkvi. ¶	Majster Ján Hus	. ¶ - profesor na Karlovej univerzite ¶ - stál na čele
o.01 REF			mi ¶ - Česi získavajú 3
o.01 REF			i ¶ - (predtým: Česi, Sasi,
o.01 REF			om koncile veľmi
o.99 PI			sa zišla celá európska

Token number	60603641
Document number	2394
doc.did	a.00003032
doc.cong	Zuzka Zguriška - Husitská nevesta
doc.date	1962
doc.bibl	Zguriška, Zuzka: Husitská nevesta. Bratislava: Mladé letá 1962. 213 s.
doc.name	Husitská nevesta

Page 1

Etnické a obyvatel'ské mená (příklad problémov)

(V. Blanár: VM vo svetle teor. onomastiky (2008) – 2 logiky; M. Sokolová (2006), C. Avramová (2019))

- **A. Neutrálne (oficiálne) mená**

- Jednoslovné výrazy
- Dvojslovné výrazy (oficiálne i neoficiálne) (SSSJ)
- (*prídavné meno + podstatné meno*)

- **B. Štylisticky príznakové mená, etnické prezývky a nadávky**
(*etnofaulizmy, ethnic slur*)

- Jednoslovné a viacslovné

Dvojslovné výrazy (oficiálne i neoficiálne) (SSSJ)

- (prídavné meno + podstatné meno)
- prídavné meno vyjadruje obyč. priestorové určenie na osi východ, západ, sever, juh alebo vertikálne hore, dole, alebo je odvodené od zemepisného názvu
- - **obyvateľské:**
 - - *Južný Kórejčan, Severný Ír, Východný Nemec (NDR), Dolní Rakúšania, Horní Rakúšania – Saudský Arab* (odvodené od dvojslovných toponým) – neoficiálne (SSSJ) popri jednoslovných
 - - *západní Slováci, horní Oravania, dolní Oravania* (prídavné meno je apelatívum)
- - **etnické:**
 - - *západní Slovania, južní Slovania* (príd. meno je apelatívum)
 - - *Polabskí Slovania, Lužický Srb, Krymský Tatár* (historické etniká)
 - - *sudetský Nemec (?), karpatský Nemec (?), volynský Čech (?), cyperský Grék, cyperský Turek, bosniansky Srb, slovenský Maďar, maďarský Slovák, kosovský Albánec*
 - - *typ: slovenský Maďar, vojvodinský Slovák* – neoficiálne k opisným označeniam „príslušník maďarskej národnosti na Slovensku“, „príslušník slovenskej národnosti vo Vojvodine“
-

Štylisticky príznakové et. mená, etnické prezývky a nadávky (*etnofaulizmy, ethnic slur*) – hranica VP je A), pri B),C) aj MP, pri silno pejoratívnych len MP

- **1. 1 a) Slovotvorná zmena b) skratka, c) metonymicky a metaforicky**
- **A) SLOVÁČIK – SLOVÁČISKO, MAĎARÍK – MAĎARISKO, JAPONČÍK**
NEMČÚR, ČECHÚŇ, RUSÁK, ROMÁK, ŽIDÁK, ČECHÁK RUSÁČIK, ČECHÁČIK, ŽIDÁČIK, ŽIDÁČISKO, AMERIKÁN, ANGLÁN, TALOŠ, CIGOŠ, JUGOŠ, ARABÁŠ, AMERIKÁNEC, RUSKYŇA
- **B) DEDERÁK, ENDEERÁK, DEDERÓN** (tu aj inak mot.), **USÁK**
- **C) HELMUT, PEPÍK, ARAŇA, ABDUL, KÓN, LÉWY; ČAJNÍS;** (Číňan), **ŠVÉD** (Čech), **HELVÉT** (Švajčiar), **HÚN** (Maďar); **TREBALKO, TREBALISTA** (východniar), **INDOSLOVÁK, OSADNÍK** (Róm), **HUNGARÍN, PAPRIKÁŠ, ČÍPOŠ** (Maďar), **VRAŇÁR, KOŇÁR**

HRANICA propriálnosti a apelatívnosti

- SSSJ, OGS navigátor
- vývin v ortografii:
- **Príklad:** [typ FRIC: *Fric* (SSJ) → *Fric* (SCS) → *fric* (SSSJ) – Nemec; PEPÍK: *Pepík* (SSJ) → *Pepík, pepík* (SSSJ)]
- → od VM k apelatívu/ od VM k VM i apelatívu
- korpus
- odb. literatúra
- postoje používateľov
- slovotvorná zmena ? (Svobodová a kol., 2015)

Citáty z prác L. Dvonča v SR, 1965(a), 1966(b,c) a PSP 2013 – pravopis VP trvalý problém

- a) „A k sa v mene *Panna Orleánska* píšu obe slová s veľkými písmenami, mali by sa podľa našej mienky rovnako písať veľké písmená aj v ustálených niekoľkoslovných pomenovaniach stredovekých autorov, ktorých skutočné mená nepoznáme, napr. *Mních Sázavský, Geograf Bavorský, Anonym Perzský, Majster Třebonský* a pod. (...) Takéto mená sa veľmi podobajú normálnym menám osôb, v ktorých priezvisko je svojím pôvodom tiež prídavné meno na –ský odvodené od miestneho názvu, napr. *Ján Humenský, Zora Žilinská, Perla Bystrická* a pod.“
- b) „[V jednom z článkov na stránkach tohto časopisu] Vyslovili sme pritom v uvedenej štúdii mienku, že ak sa v mene *Panna Orleánska* píšu obe slová s veľkými písmenami, mali by sme rovnako písať veľké písmená aj v ustálených niekoľkoslovných pomenovaniach stredovekých autorov, ktorých skutočné mená nepoznáme, teda napr. *Geograf Bavorský* (a nie *Geograf bavorský*), *Mních Sázavský* (nie *Mních sázavský*), *Anonym*
- Perzský* (nie *Anonym perzský*)... Zdá sa však, že sa na túto otázku možno dívať aj inak, než sme to vyslovili v uvedenej štúdii... S tendenciou odstrániť postpozíciu prídavného mena stretávame sa aj pri pomenovaniach stredovekých autorov, ktorých skutočné mená nepoznáme. Teda namiesto podoby *Geograf bavorský* sa začína používať podoba *Bavorský geograf*. Podoba *Bavorský geograf* lepšie vyhovuje štruktúre spisovnej slovenčiny, t. j. jej snahe klásť prívlastok (zhodný) pred určené podstatné meno.“
- c) „Členovia predsedníctva [SPK] nedospeli k jednotnému stanovisku v otázke písania veľkých písmen v pomenovaniach typu *ulica Partizánov*. V otázke písania veľkých písmen v istých typoch mien osôb (živých bytostí) členovia predsedníctva boli toho názoru, že by bolo účelné písať s veľkým písmenom všetky plnovýznamové pomenovania (napr. *Červená Čiapočka, Geograf Bavorský, Mních Sázavský*).“
- PSP, 2013

Červená čiapočka – *Panna Orleánska, Anonym Perzský*